

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Навчально-методичною радою ІДГУ
Протокол № 4 від 15.01.2019 р.

Голова НМР Н. М. Кольцун

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчання української мови в полімовному середовищі

освітній ступінь магістр

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка; 03 Гуманітарні науки

спеціальність 014 Середня освіта (014.01 Середня освіта. Українська мова і література), 035 Філологія (035.01 Українська мова та література)
(код і назва спеціальності (предметної спеціальності або спеціалізації))

освітня програма Українська мова і література

тип дисципліни вибіркова

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

доц. А. В. Соколова

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою української мови та літератури

протокол № 7 від 20.12.2018 р.
Завідувач кафедри А. О. Колесников
(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради факультету
української філології та соціальних наук

І. Б. Циганок
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Делюсто М. С., к. філол. н., доцент кафедри
української мови та літератури

Рецензенти програми:

Гриценко П. Ю., д. філол. н., професор
Інститут української мови НАН України

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	Лекції:	
	16	
Модуль: I	Практичні заняття:	
Загальна кількість годин: 120		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: другий	Лабораторні заняття:	
Семестр: перший	Семінарські заняття:	
	16	
Тижневе навантаження (год.):	Консультації:	
- аудиторне: 2		
- самостійна робота: 4	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік		
Мова навчання: українська	Самостійна робота:	
	88	

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни – система принципів, методів, прийомів та засобів навчання української мови в полілінгвальному середовищі.

Метою викладання навчальної дисципліни «*Навчання української мови в полімовному середовищі*» є: удержавити українську мову як засіб міжнаціонального спілкування в полілінгвальних та полідіалектних регіонах України; підготувати майбутніх учителів та викладачів української мови до педагогічної діяльності в ситуації тісного контактування носіїв різних мов; забезпечити засвоєння студентами системи базових принципів, методів та прийомів викладання державної мови в мультилінгвальній ситуації.

Передумови для вивчення дисципліни: методика викладання філологічних дисциплін у ВНЗ, теоретичні питання граматики української мови, теоретичні питання граматики української та російської мов.

Міждисциплінарні зв'язки: історія України, сучасна українська літературна мова, загальне мовознавство, педагогіка, методика навчання української мови.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Після вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати такі результати навчання:

1. Знання:

- предмет, завдання та зміст курсу «*Навчання української мови в полімовному середовищі*»
- сутність понять білінгвізм та полілінгвізм у сучасному мовознавстві;
- особливості функціонування української мови в мультилінгвальній ситуації в Україні;
- основні концепції, праці, пов'язані з викладанням української мови у ситуації багатомовності;
- принципи, методи і прийоми викладання української мови в ситуації багатомовності.

2. Уміння:

- виявляти і характеризувати специфічні мовні явища у спілкуванні білінгвів;
- виявляти і характеризувати специфічні мовні явища у спілкуванні мультилінгвів;
- визначати методи і прийоми викладання української мови залежно від мовної ситуації;
- застосовувати специфічні методи і прийоми викладання української мови в умовах контактування носіїв споріднених і неспоріднених мов.

3. Комунікація:

- виявляти повагу до різноманітних національних спільнот, співпрацювати з носіями різних мов та діалектів;
- використовувати набуті знання у професійному спілкуванні;
- бути підготовленим для фахової комунікації із представниками різних ділових та наукових кіл.

4. Автономність та відповідальність:

- відповідати сучасним вимогам до організації навчального процесу, поширювати кращий досвід професійної діяльності;
- виявляти самостійність і соціальну відповідальність, громадянські та патріотичні чесноти при виконанні функціональних обов'язків;
- переглядати результати власної праці та визнавати власну відповідальність за свої вчинки.

- ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота
1	Тема 1. Полімовність з-поміж українського мовознавства.	8	4	4	-	-	14						
2	Тема 2. Проблема вивчення полідіалектності.	4	2	2	-	-	14						
3	Тема 3. Загальні засади викладання української мови в полімовному і полідіалектному середовищі.	8	4	4	-	-	18						
4	Тема 4. Опора на взаємодію діалектів і літературної мови в лінгводидактиці.	4	2	2	-	-	14						
5	Тема 5. Урахування впливу діалектного середовища при роботі над усуненням помилок учнів закладу середньої освіти.	4	2	2	-	-	14						
6	Тема 6. Суржик у мовленні школярів.	4	2	2	-	-	14						

Проміжний контроль													
Разом:	32	16	16			88							

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Полімовність з-поміж проблем українського мовознавства. Теоретичні засади вивчення білінгвізму. “Мова і суспільство” як проблема соціолінгвістики. Мовні контакти як об’єкт лінгвістичних досліджень. Аспекти вивчення білінгвізму. Типи білінгвізму / мультилінгвізму. Запозичення, інтерференція, перемикування кодів та змішування мов. Поняття «мовна ситуація». Типи мовних ситуацій.

Тема 2. Проблема вивчення полідіалектності.

Новожитні ареали української мови в Україні та поза її межами. Проблема вивчення переселенських говірок. Латеральні говірки. Контакткування мов та діалектів. Перехідні говірки. Мішані говірки. Зони контактування різних діалектів.

Тема 3. Загальні засади викладання української мови в полімовному і полідіалектному середовищі.

Значення української мови як навчального предмета в середній школі. Основні завдання шкільного курсу української мови як рідної. Основні завдання шкільного курсу української мови як нерідної. Базові традиційні загальнодидактичні принципи викладання української мови у закладах середньої освіти: науковість, системність, доступність, спадкоємність і перспективність, наочність, міжпредметні зв’язки, зв’язок теорії з практикою, комунікативна доцільність. Сучасні загальнодидактичні принципи викладання української мови: гуманізація, □ гуманітаризація, □ єдність національного і загальнолюдського, □ розвивальний характер навчання, співтворчість, співробітництво, індивідуалізація та диференціація, оптимізація тощо.

Тема 4. Опора на взаємодію діалектів і літературної мови в лінгводидактиці.

Діалекти – первинна форма загальнонародної мови. Шляхи пізнання діалектів. Літературний стандарт – відшліфована, кодифікована форма загальнонародної мови. Діалекти і літературна мова: спільне і відмінне. Взаємодія діалектів і літературної мови як лінгвістична проблема. Опора на взаємодію діалектів і літературної мови в лінгводидактиці.

Тема 5. Урахування впливу діалектного середовища при роботі над усуненням помилок учнів закладу середньої освіти.

Теоретичні засади навчання української мови в діалектному середовищі. Діалектне середовище як умова викладання української мови. Значення врахування діалектного середовища під час навчання української мови в закладах середньої освіти. Методи і прийоми навчання української мови в діалектному середовищі. Особливості навчання української мови в умовах місцевої говірки. Типи помилок, спричинених діалектним оточенням. Система вправ з української мови з урахуванням особливостей місцевої говірки.

Тема 6. Суржик у мовленні школярів.

Суржик як явище. Проблема термінологічного визначення. Історія виникнення і поширення суржику. Суржик у масовій свідомості. Фактори, що впливають на стійкість суржику. Різновиди суржику. Суржикізація та мовні рівні. Подолання проявів суржику в мовленні школярів.

5.2. Тематика практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Полімовність з-поміж проблем українського мовознавства.	4
2	Тема 2. Проблема вивчення полідіалектності.	2
3	Тема 3. Загальні засади викладання української мови в полімовному і полідіалектному середовищі.	4
4	Тема 4. Опора на взаємодію діалектів і літературної мови в лінгводидактиці.	2
5	Тема 5. Урахування впливу діалектного середовища при роботі над усуненням помилок учнів закладу середньої освіти.	2
6	Тема 6. Суржик у мовленні школярів.	2
	Разом	16

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	Форма звітності
1	Опрацювати та законспектувати джерела: 1. Языковая ситуация в Придунайском крае Одесской области Украины: 1993-1994 годы / Колесников А. А. и др. – Измаил : ИДПИ, 1994. – 68 с. 2. Колесников А. О. Морфология українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка : [монографія]; відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Ізмаїл: «СМИЛ», 2015. – С. 48–62. 3. Колесников О. Етномовна ситуація і питання мовної політики в українському Придунав'ї // Південь України. Одеса. Четвертий міжнародний конгрес українців (Одеса, 26-29 серпня 1999 р.): доповіді та повідомлення. – Одеса, 1999. – С. 275–283.	14	конспект
2	Опрацювати та законспектувати джерела: 1. Гриценко П.Ю. Межиріччя Дністра і Дунаю у світлі лінгвістичної географії (стан і пріоритети) // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2006. – Вип. 21. – С. 3–16. 2. Делюсто М. С. Типологія говірок межиріччя Дністра і Дунаю: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Делюсто. – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2012. – С. 3–22.	14	конспект
3	Опрацювати та законспектувати джерела: 1. Колесников А. О. Морфология українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка : [монографія]; відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Ізмаїл: «СМИЛ», 2015. – С. 10–31. 2. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / Уриэль Вайнрайх. – К. : «Вища школа», 1979. – С. 38–85.	18	конспект
4	Опрацювати та законспектувати джерела: 1. Рябець Л. В. Діалектний текст – важливе навчальне джерело в курсі «Українська діалектологія» / Л.В. Рябець // Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій. – К., 2015. – С. 332–336.	14	конспект

	2. Горошкіна О. М. Роль соціальних чинників у навчанні української мови / О. М. Горошкіна // Дивослово. – 2002. – №5. – С. 2.		
5	Опрацювати та законспектувати джерела: 1. Колесников А. О. Морфологія українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка : [монографія]; відп. ред. П. Ю. Гриценко. – Ізмаїл: «СМИЛ», 2015. – С. 97–175. Проаналізувати діалектні тексти за посібником (4 тексти на вибір): 2. Делюсто М. Українська наддунайська говірка: збірник діалектних текстів: [навч. посібник] / М. Делюсто. – Ізмаїл: СМІЛ, 2016. – 196 с.	14	конспект, письмовий аналіз
6	Опрацювати та законспектувати джерела: 1. Баранник Л. Ф. Изучение русских переселенческих говоров Украины / Л. Ф. Баранник // Мовознавство. – 2006. – № 11. – С. 193–199. 2. Касаткин Л. Л. Диалект липован – русских старообрядцев Нижнего Подунавья / Касаткин Л. Л., Касаткина Р. Ф., Юмсунова Т. Б. // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2004. – Вип. 17. – С. 77–84. Проаналізувати діалектні тексти за посібником: Колесник В. О., Георгієва С. І. Болгарські говірки Півдня України. Хрестоматія. Тексти: [навч. посібник] / В. О. Колесник, С. І. Георгієва. – Ізмаїл: ІРБІС, 2016. – 216 с	14	конспект, письмовий аналіз
	Разом	88	

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання.

6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.

6.3. *Форма підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- модульна контрольна робота (проводиться в письмовій формі, кожен варіант включає 3 питання, з них перше – тести, друге і третє – теоретичні, відповіді на які дають можливість всебічно оцінити рівень знань студента).

Зразок модульної контрольної роботи:

Варіант 1

I. Розв'язати тести:

1. До загальнодидактичних принципів викладання української мови у закладах середньої освіти належать:

- а) науковість;
- б) системність;
- в) доступність;
- г) усі вище перераховані.

II. Описати наслідки багатомовності.

III. Дати визначення поняття «мовна ситуація».

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та критерії оцінювання знань студентів.

Для визначення ступеня оволодіння навчальним матеріалом з подальшим його оцінюванням застосовуються наступні рівні навчальних досягнень студентів:

Рівні навчальних досягнень	100-бальна шкала	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
		Студент	
Відмінний	100...90	вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує завдання, не передбачені навчальною програмою; вільно використовує знання для розв'язання поставлених перед ним завдань
Достатній	89...70	вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці	за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання
Задовільний	69...51	володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу	має елементарні, нестійкі навички виконання завдань
Незадовільний	50...26	має фрагментарні знання (менше половини) при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допущено суттєві помилки	планує та виконує частину завдання за допомогою викладача
Неприйнятний	25...1	студент не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять.

Досягнення студентів на семінарських (практичних), лабораторних заняттях оцінюються за шкалою від «0» до «5».

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо не володіє навчальним матеріалом, однак фрагментарно, поверхово (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання самостійної роботи

Вид	Максимальна кількість балів
Конспектування наукових статей	5
Реферати	5
Есе	5

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Проміжний контроль з означеного курсу проводиться у вигляді модульної контрольної роботи. Відповідь на кожне питання оцінюється за 5-бальною

шкалою, і на основі середнього арифметичного здійснюється виведення остаточної оцінки за нижчеподаною таблицею. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання підсумкового контролю.

Оцінку за семестр з дисципліни, що закривається заліком, слід виставляти після її вивчення до початку екзаменаційної сесії за результатами поточного та проміжного контролю (відповідно вагові коефіцієнти 0,7 та 0,3); при цьому *обов'язкової присутності здобувачів вищої освіти не передбачено.*

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Для окремих тем застосовується комп'ютерна техніка з метою демонстрації презентацій, карт, слайдів.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Антошкіна Л. І., Красовська Г. М., Сигеда П. І., Сухомлинов О. М. Соціолінгвістика : Навчальний посібник. / Л. І. Антошкіна, Г. М. Красовська, П. І. Сигеда, О. М. Сухомлинов. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд.», 2007. – 360 с.
2. Беликов В. И., Крысин Л. П. Социолнгвистика: Учебник для вузов.– М: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2001. – 439 с.
3. Бікова Н. М. Типи мовної поведінки в мультилінгвальної ситуації : автореф. дис ... канд.філол. наук: 10.02.15 / Н. М. Бікова. – Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 20 с.
4. Бурда Т. Мовна поведінка особистості в умовах українсько-російського білінгвізму (молодіжне середовище м. Києва) : автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. Бурда. – НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2002. – 22 с.
5. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования /. Пер. с англ. яз. – Киев: Вища школа. – 1979. – 263 с.
6. Зограф Г. А. Многоязычие // Лингвистический энциклопедический словарь. М., 1990. – С. 303.
7. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. – К., 2004.

8. Кочерган М. П. Мова як символ соціальної солідарності // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 3–10.
9. Масенко Л. Т. Українська соціолінгвістика: вивчення проблем мовної політики // Українська мова. – 2008. – № 1. – С. 13–23.
10. Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики : навч. посіб. / Г. Мацюк. – Львів : ВЦ ЛНУ імені І. Франка, 2009. – 212 с.
11. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика: Пособие для студентов гуманитар. вузов и учащихся лицеев. – 2-е изд., испр. – М.: АспектПресс, 1996. – 207 с.
12. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: Діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К., Світогляд, 2005. – 315 с.
13. Прилипка В. М. Вопросы сопоставительного изучения близкородственных языков (применительно к русскому и украинскому языкам) // Наукові записки Житомирського пед. ін-ту. Т. V. Серія історико-філологічна. – Житомир, 1957. – С. 180–200.
14. Приліпка В. М. Деякі закономірності субституції близькоспоріднених мов в умовах шкільної двомовності (На матеріалі української і російської мов) // Наукові записки Житомирського пед. ін-ту. – Т. XI. – Житомир, 1959. – С. 31–51.
15. Розенцвейг В. Ю. Основные вопросы теории языковых контактов // Новое в лингвистике. – Языковые контакты. – М.: Прогресс, 1972. – Вып. IV. – С. 9–10.
16. Скляр В. Асиміляція та освітній рівень, або Дещо про типи мовної поведінки українців / В. Скляр // Урок української. – 2008. – №1–2. – С. 6–12.
17. Українська мова. Енциклопедія. – 3-є вид. зі змінами і доповненнями. – К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
18. Хом'як І. М. Лінгво-методичні засади навчання орфографії української мови в основній школі: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2002. – 34 с.
19. Чередниченко О. Багатомовність і концептуальна картина світу // Українознавство. – 2002. – Ч. 3. – 67 с.
20. Щерба Л. В. К вопросу о двуязычии // Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 313–318.

10.2. Допоміжні джерела

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / Степан Пилипович Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 246 с.
2. Баранов М. Т., Ипполитова Н. А., Ладыженская Т. А., Львов М. Р. Методика преподавания русского языка в школе: Учеб. для студентов вузов, обучающихся по пед. спец. / под ред. М. Т. Баранова. – М.: Academia, 2000. – 450 с.
3. Бевзенко С.П. Учет особенностей диалектов при преподавании языка // Украинский язык в школе. – 1955. – № 6. – С. 50–55.
4. Беляев О. М. Урок української мови в школі з російською мовою навчання // Укр. мова і літ. в школі. – 1990. – № 9. – С. 5–13.
5. Білоусенко П.І. Проблемно-ситуативні завдання у підручнику з української мови / П.І.Білоусенко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. – № 3. – С. 151-152.
6. Біляев О. М. Концепція інтенсивного навчання мови // Дивослово. – 1991. – № 6. – С. 26–30.
7. Бондаренко Н. Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу / Н.Бондаренко // Дивослово. – 2013. – № 12. – С. 2-7.
8. Булатова Л. Н. О русских народных говорах / Булатова Л. Н., Касаткин Л. Л., Строганова Т. Ю. – М. : Просвещение, 1975. – 87 с.
9. Виноградов В. В. Избранные труды. История русского литературного языка. – М., 1978. – С. 288–297.

10. Врубель С. А. Изучение диалектных ошибок в речи школьников //Русский язык в школе. – 1956. – № 3. – С.60-64.
11. Горошкіна О. М. Роль соціальних чинників у навчанні української мови / О. М. Горошкіна // Дивослово. – 2002. – №5. – С. 2.
12. Гриценко П. Е. Диалекты в современной языковой ситуации Украины / П. Е. Гриценко // Исследования по славянской диалектологии. – М., 2012. – Вып. 15. – С. 18–42.
13. Гриценко П. Е. Феномен диалектного явления: онтология и гносеология // Исследования по славянской диалектологии. 17. – М., 2015. – С. 9–59.
14. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови / Федот Трохимович Жилко. – [2-е вид. перероб.]. – К. : Радянська школа, 1966. – 307 с.
15. Калнынь Л. Э. О понятии «языковой контакт» в применении к русским диалектам // Исследования по славянской диалектологии. – 2008. – Вып. 13. – С. 7–14
16. Козачук Г.А. Работа над словом местного говора //Украинский язык и литература в школе. – 1970. – № 7. – С. 55–58.
17. Кучеренко І. А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: теорія і практика: монографія / І.А.Кучеренко. – Умань: Видавець ФОП Жовтий О.О., 2014. – 420 с.
18. Лясота Л.А. Преподавание украинского языка в условиях говоров Подолья //Украинский язык в школе. – 1955. – № 6. – С. 56–60.
19. Малахов А. С. Русская диалектология: теория и практика : учеб. пособие / А. С. Малахов ; Владим. гос. ун-т имени Александра Григорьевича и Николая Григорьевича Столетовых. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2013. – 111 с.
20. Мановицька А.Я. Устранение диалектных ошибок в речи учащихся //Украинский язык и литература в школе. – 1973. – № 5. – С. 67–70.
21. Матвіяс І. Г. Діалектна основа словозміни в українській мові / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2006. – № 5. – С. 52–65.
22. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / Іван Григорович Матвіяс ; відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К. : Наукова думка, 1990. – 168 с. : іл.
23. Маштабей О.М. Диалектные ошибки и борьба с ними //Украинский язык в школе. – 1955. – № 6. – С. 44–49.
24. Мельничайко В.Я. Лінгвістичні основи викладання української мови в школі // Мовознавство і школа. – К., 1981. – С.22–124.
25. Муқан А.М. Устранение диалектизм в речи учащихся //Украинский язык и литература в школе. – 1963. – № 9. – С. 41–45.
26. Муқан Г.М. Преодоление речитативных особенностей в речи учащихся //Украинский язык и литература в школе. – 1967. – № 3. – С.61–68.
27. Нагин Я.Д. Преодоление диалектных влияний в речи учащихся Херсонщины //Украинский язык в школе. – 1956. – № 6. – С. 36–41.
28. Непийвода Ф.А., Передрий Г.Р. Преодоление диалектизм //Украинский язык и литература в школе. – 1965. – № 10. – С. 66–71.
29. Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н.М. Остапенко, Т.В.Симоненко, В.М.Руденко. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 245 с.
30. Очеретный А.Д. Преодоление влияния переходных южных говоров в обучении украинского литературного языка //Украинский язык в школе. – 1960. – № 5. – С. 40–45.
31. Перетятко М.Л. Фонетические и морфологические диалектизмы в речи учащихся школ Дубецкого района //Украинский язык в школе. – 1959. – № 3. – С. 26–28.
32. Приймак И.И. Отражение в письменной речи учащихся школ речитативных особенностей и борьба с диалектизмами //Украинский язык в школе. – 1958. – № 1. – С. 31–39.
33. Прокопова Л.И., Тоцкая Н.И. Исправление диалектных фонетических отклонений //Украинский язык и литература в школе. – 1968. – № 8. – С. 56–65.
34. Пура Я.А., Дорошенко М.И. Преодоление диалектного ударения //Украинский язык и литература в школе. – 1965. – № 3. – С. 56–61.

35. Регушевский Е.С. Преодоление диалектизм в речи учащихся Винницкой области//Украинский язык в школе. – 1958. – № 5. – С. 23–28.
36. Русская диалектология : учебник для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений / С. В. Бромлей, Л. Н. Булатова, О. Г. Гецова и др.; [под. ред. Л. Л. Касаткина]. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 288 с.
37. Рябець Л. В. Діалектний текст – важливе навчальне джерело в курсі «Українська діалектологія» / Л.В. Рябець // Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій. – К., 2015. – С. 332–336.
38. Стрельцов П.С. Преодоление диалектных отклонений //Украинский язык и литература в школе. – 1964. – № 6. – С. 55–64.
39. Текучѳв А.В. Преподавание русского языка в диалектных условиях. – М.: Педагогика, 1974. – 176 с.
40. Хом'як І. М. Лінгво-методичні засади навчання орфографії української мови в основній школі: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2002. – 34 с.
41. Хом'як І.М. Вплив мовленнєвого середовища на грамотність учнів // Традиції виховання у світовій народній педагогіці: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Ч. II. – Київ – Рівне, 1995. – С. 99-102.
42. Шиприкевич В.В. Приемы и методы борьбы с диалектизмами в речи учащихся школ Ровенщины //Украинский язык в школе. – 1959. – № 4. – С. 29–38.

10.3 Интернет-ресурси

1. Гриценко П. Е. Диалекты в современной языковой ситуации Украины // Исследования по славянской диалектологии. 15. Особенности сосуществования диалектной и литературной форм языка в славяноязычной среде. – М., 2012. – С. 18–42. – Режим доступа:
http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department4/dial_staff/Pages/hrytsenko.aspx
2. Громко Т. В. Специфіка методики вивчення української діалектної лексики в школі [Електронний ресурс] / Тетяна Василівна Громко. – Режим доступа: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2185/1/Специфіка%20методики%20вивчення%20української%20діалектної%20лексики%20в%20школі.PDF>
3. Масенко Л. Мовна поведінка особистості в ситуації білінгвізму / Л. Масенко // Ї. – 2004. – № 35. – [Електронний ресурс]. – Доступно з: www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-bilingv.htm